Mela Muhammed Arif el-Purkaşînî el-Muşî (Karakaya)'nın Hayatı ve İlmî Kişiliği

ÖZET

Bu çalışma, çağdaş Kürt medrese geleneğinin önde gelen âlimlerinden Mela Muhammed Arif el-Purkaşînî el-Muşî el-Vanî'nin (1936-) hayatını, ilmî kişiliğini ve eserlerini incelemektedir. Muş'un Bulanık ilçesine bağlı Purkaşîn köyünde dünyaya gelen Mela Arif, meşhur âlim Seydayê Mela Zübeyr'in oğludur. Tap aşiretine mensup olan ailesi, köklü bir ilim geleneğine sahiptir. İlk tahsilini babası Mela Zübeyr'in yanında başlayan Mela Arif, daha sonra Mela Aliyê Purkaşînî ve kısa süreliğine Mela Zahirê Tendurekî'den dersler almıştır. Asıl medrese eğitimini 1956-1960 yılları arasında Demirci köyündeki Şeyh Nasır Medresesi'nde Seydayê Mela İbrahimê Eğdadî'nin (Gülçimenî) yanında tamamlamıştır. Mela Arif'in tedris hayatı 1960 yılında Andak köyünde başlamış, ardından Demirci köyü (1968-1972), İstanbul Beykoz (1972-1974), Muş Yaygın nahiyesi (1974-1979) ve son olarak Van Bağlarbaşı'nda kurduğu Arifiyye Medresesi'nde 1979 yılından beri tedrise devam etmektedir. 1974-1999 yılları arasında resmi İmam-Hatiplik görevini de yürütmüştür. Çok dilli bir müderris ve müellif olan Mela Arif, Kürtçe, Arapça, Türkçe ve Farsça dillerinde telif ve tercüme çalışmaları yapmıştır. Eserleri arasında Molla Cami'nin Lüccetü'l-Esrâr'ının Kürtçe ve Türkçe çevirileri, Mevlana Halid'in Divan'ının Kürtçe tercümesi, Sa'di'nin Gülistan'ının Kürtçe çevirisi ve fıkıh, tasavvuf, ahlak konularında telif eserleri bulunmaktadır. Nakşibendî-Hâlidî geleneğiyle yakın ilişkisi olan Mela Arif, özellikle Şeyh Nasır'ın sohbet halkasından uzun süre istifade etmiştir. Altmış yılı aşan tedris hayatında yüzlerce talebe yetiştirmiş, Kürtçe'nin ilmi dil olarak kullanılmasına önemli katkılarda bulunmuştur. İlmî yetkinliği, ahlâkî kişiliği ve çok dilli telif faaliyetleriyle çağdaş Kürt medrese geleneğinin önemli temsilcilerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mela Arif Purkaşînî, Kürt medreseleri, İslâmî ilimler, Nakşibendî-Hâlidî, Van Arifiyye Medresesi

The Life and Scientific Personality of Mela Muhammed Arif el-Purkaşênî el-Muşî (Karakaya)

SUMMARY

This study examines the life, scholarly personality, and works of Mela Muhammed Arif el-Purkaşênî el-Muşî el-Vanî (1936-), one of the leading scholars of the contemporary Kurdish madrasa tradition. Mela Arif, born in the village of Pırkaşên in the Bulanık district of Muş, is the son of the renowned scholar Seydayê Mela Zübeyr. His family, who belonged to the Tap tribe, had a deep-rooted tradition of scholarship. Mela Arif began his initial education under his father, Mela Zübeyr, and later studied under Mela Aliyê Pırkaşenî and, for a short time, Mela Zahirê Tendurekî. He completed his main madrasa education between 1956 and 1960 at the Sheikh Nasir madrasa in the village of Demirci, under Seydayê Mela İbrahimê Eğdadî (Gülçimenî). Mela Arif's teaching career began in 1960

BUYDED
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Yıl/Year: 2025 • Cilt/Volume: 11 • Sayı/Issue: 22

Naim Döner
ndoner@bingol.edu.tr
Orcid: 0000-0001-2345-6789
Prof. Dr. Bingöl Üniversitesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü

Makale Türü /Article Type:
Araştırma Makalesi / Research Article
Makale Geliş Tarihi / Received: 27.10.2025
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2025
Makale Yayın Tarihi / Published: 31.12.2025
DOI: 10.56491/buydd.1810245

in the village of Andak, followed by Demirci village (1968-1972), Istanbul Beykoz (1972-1974), Muş Yaygın district (1974-1979), and finally at the Arifiyye Madrasa he established in Van Bağlarbaşı (1979-present). He also served as an official Imam-Hatip between 1974 and 1999. Mela Arif, a multilingual scholar and author, has produced original works and translations in Kurdish, Arabic, Turkish, and Persian. His works include Kurdish and Turkish translations of Molla Cami's Lüccetü'l-Esrâr, a Kurdish translation of Mevlana Halid's Divan, a Kurdish translation of Sa'di's Gulistan, and original works on jurisprudence, Sufism, and ethics. Mela Arif, who had close ties to the Naqshbandi-Halidi tradition, benefited greatly from Sheikh Nasir's circle of conversation for a long time. During his teaching career spanning over sixty years, he trained hundreds of students and made significant contributions to the use of Kurdish as a language of scholarship. His scholarly competence, moral character, and multilingual publishing activities make him one of the prominent representatives of the contemporary Kurdish madrasa tradition.

Keywords: Mela Arif Puraşinî, Kurdish madrasa, Islamic sciences, Multilingual authorship, Naqshbandi-Halidi, Van Arifiyye Madrasa

Giriş

Seyda Mela Arif, meşhur âlim Seyda Mela Zübeyr el-Purkaşîn'in oğludur. Kürtlerin yetiştirdiği en büyük ve faziletli müderris âlimlerinden birisi olan Seyda Mela Zübeyr, Muş'a bağlı Kop (Bulanık) ilçesine bağlı Liz-Erentepe nahiyesi Purkaşîn-Oğlakkaya köyünde yaklaşık olarak 1885 yılında dünyaya gelmiştir. Tap aşiretine mensup olan Mela Zübeyr'in babasının adı Ömer, dedesinin adı Mustafa'dır; onun babasının adı Mahmud, onun babasının adı ise Ömer Ağa'dır. Ailenin en büyük atası Ali Ağa (Ali Ağayê Zenguzerin), Cizre Botan'ın Zaguzer-Altınzengi adındaki köyünden Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Tap köyüne gelerek ikamet etmiştir. Seyda'nın ifadesine göre Mîr Bedirhan Bey'in amca çocuklarıdır. Bedirhanîlerin dağıtılması üzerine Cezire Botan'dan ayrılmıştır. 93 Harbi ya da 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Seyda Mela Arif'in büyük dedesi Mustafa, Muş Bulanık'a bağlı Resula köyünde idi. Babası Mahmud, oğlu Mustafa'yı Hesengoran köyünden hemen sonra yer alan Purkaşîn'e komutan olarak göndermiştir. Mahmud'un kardeşi Halid ise Mela Hıdır'da o mıntıkanın müdürü idi. Orada vefat etmiştir. Mahmud, Resula'da kalırken oğlu Mustafa ise Purkaşîn'de kalmıştır. Mustafa'nın Ömer, Ahmed ve Ali adındaki oğullarından sadece Ömer'in nesli devam etmiş, diğerlerinin zürriyeti kalmamıştır. Böylece aile Purkaşîn köyüne yerleşmiş olur.

Mela Zübeyr, küçük yaşlarda medrese eğitimi almaya başlamış, Liz nahiyesine bağlı ve doğunun eskiden beri bir ilim merkezi olan Melakend köyündeki medresede okumuştur. 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı'na kendisi ve iki kardeşi Muhammed Diyauddin Hazret (ö. 1924) ile Xoytî aşireti reisi Hacı Musa Bey ile birleşerek Ruslara karşı, özellikle Kılıçgedik denen noktada savaşmıştır. Bir kardeşi yaralanarak Ruslara esir düşerken diğeri ise hastalanarak vefat etmiştir. Rusların doğu bölgesini istilası üzerine Ruha-Urfa'ya muhacir olarak gitmiş, meşhur Hasari Ağa'nın yanında Kosor'da üç yıl imamlık yapmıştır. Rusların çekilmesi üzerine 1920 yılında memleketine dönmüştür.

1925 yılında gerçekleşen Şeyh Said Efendi hadisesinde Tahir Bey fırkası tarafından tutuklanarak bir evde yakılmak istenmiş, zehirli dumanlar arasında zehirlenmek üzereyken köstekli bir altın saat karşılığında hayatını kurtarmıştır. Fakat gördüğü ağır işkenceler nedeniyle uzun zaman yatakta kalmış, iyileştikten sonra çeşitli yerlerde tedris faaliyetinde bulunmuştur.[1]

Purkaşîn Medresesi'nde muhacirlikten önce müderrislik yapanlar hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Fakat muhacirlikten hemen sonra Seyda Mela Zübeyr burada müderrislik yapmaya başlamıştır. 1925-1930'lu yıllar arasında birçok talebeye ders vermiştir. Talebelerinden biri de Mela Sedreddîn Yüksel'dir.[2]

Mela Zübeyr, Erzurum Hınıs, Muş Bulanık ve Malazgirt çevrelerinde, Ağrı ve Patnos (Çakır Bey köyü ve Kızılkaya) dolaylarında hayatını talebe okutmakla geçirmiş, eşine az rastlanan talebeler yetiştirmiştir. Mela Sadreddin Yüksel (ö. 2004), Gıyasettin Emre (ö. 2008), Malazgirt ilçesine bağlı Ayhanlıhoca (Eynexoc) köyü imamı Mela Hasan Efendi, Bulanık'a bağlı Balotu (Têxût) köyü imamı Mela Emin ve Mela Reşid gibi zatlar, yetiştirdiği bazı talebelerinden bir kaçıdır. Seyda Mela Arif'in ifadesine göre Van'da Arifiyye Medresesi'nde kendisini ziyarete gelen Gıyaseddin Emre, o zaman Mela Zübeyir'den Nahiv ilmine dair Şerhu'l-Muğnî kitabını okuduğunu, Sadreddin Yüksel Hoca'nın ise Hallü'l-Me'akıd okuduğunu anlatmıştır. Ayrıca Mela Muhammed Arif'in ifadesine göre, kendisinin dünyaya geldiği 1936 yılında adı geçen hocaların babasından ders aldığını ifade etmiştir. [3]

Ömrünü talebe yetiştirmekle geçiren Mela Zübeyr, 25 Ağustos 1954 tarihinde öğle vaktinde aniden vefat etmiş ve Purkaşîn'de defnedilmiştir.[4]

Mela Zübeyr, çocuklarının eğitimine büyük bir önem vermiştir. Onun en büyük oğlu, Mela Muhammed Abidin Karakaya, 1928 yılında Purkaşîn'de dünyaya gelmiştir. İlim tahsiline babasının yanında başlayan Mela Abidin, daha sonra Muş'un Malazgirt ilçesine bağlı Hasretpınar (Tendûrek) köyüne giderek döneminin en meşhur

1 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.
2 Mehmet Salmazzem, "*Koğak Medresesi'nin Önemli Bazı Müderris ve Talebeleri*", Tarihi ve Kültürel Dokusuyla Koğak, ed. Mehmet Salmazzem, Çizgi Kitapevi, Konya-Ankara, 2019, s. 553; Abdulcebbar Kavak, "Zübeyir Karakaya", Şark Uleması, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2023, VI/391. SS: 389-392.
3 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.
4 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020; bakınız: Kavak, "Zübeyir Karakaya", VI/391. SS: 389-392.

müderrisi olan ve daha sonra kayınpederi olacak olan Seydayê Mela Zahirê Tendurekî'nin (ö. 1966) yanında eğitim görmüş ve ondan ilmî icazete nail olmuştur. 1950 yılında Ağrı'nın Patnos ilçesine bağlı Kızılkaya köyünde medrese usulünde tedris faaliyetine başlamış, daha sonra başta Muş'un Malazgirt ilçesine bağlı Çayırdere (Dêrik) köyü olmak üzere tedrise devam etmiştir. 1957 yılında Diyanet İşleri Başkanlığınca açılan müftülük sınavına katılarak başarılı olmuş ve 1959 yılında Bulanık'a müftü olarak atanmıştır. 1960 darbesi sonra Van'ın Çatak ilçesine tayini çıkmıştır. Ardından Urfa'nın Bozova, Hatay'ın Samandağı ilçelerinde görev yapmıştır. 1968 yılında İstanbul Beykoz ilçesine tayin olan Mela Abidin, 1982 yılında emekli oluncaya kadar burada görev yapmış ve tedrise devam etmiştir. Mütevazı, yüksek ahlaki kişiliği, cömertliği ve vakur tavırlarıyla temayüz eden Mela Abidin 7 Temmuz 1993 yılı Çarşamba günü öğle namazını kılarken aniden vefat ederek Beykoz'da defnedilmiştir.[5]

Seyda Mela Zübeyr'in ikinci âlim oğlu Mela Muhammed Said el-Purkaşînî'dir (Karakaya). 1930 yılında Kop'a (Bulanık) bağlı Purkaşîn köyünde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda medrese eğitimine başlamış ve ilk tahsilini merhum babasının yanında görmüştür. Daha sonra ağabeyi Mela Muhammed Abidin gibi Seyda Mela Zahir-i Tendürekî'nin yanında ilim tahsiline devam etmiş ve ondan icazet almıştır. Ardından Ağrı'ya bağlı çeşitli köylerde imamlığın yanı sıra medrese usulünde dersler vermiştir. 1970 yılında İstanbul'a yerleşen Mela Muhammed Said, burada hizmetle geçen bir ömürden sonra 1995 tarihinde sabah namazını kıldıktan sonra kalp krizi sonucu vefat etmiştir.[6]

Bu çalışmanın amacı, Şark/Kürt medrese geleneğine göre uzun yıllar tedrisat faaliyetinde bulunan Mela Muhammed Arif'in kişisel ve ilmi hayatını ele almaktır. Bu nedenle önce hayatı hakkında bilgi verilecektir. Ardından ilimî şahsiyetine, eserlerine ve yetişmesinde emeği olan bazı talebelerine yer verilecektir.

1. Seyda Mela Arif'in İlmî Şahsiyeti

Bu bölümde Seyda'nın ilim tahsil hayatına değinilecek, ardından onun tedris faaliyetlerinde bulunduğu yerlere dair bilgilere yer verilecektir.

İsmi ve Nisbesi: Gerek kendisi gerekse başkaları hakkında soyadını kullanmaktan hoşlanmayan Mela Muhammed Arif, çalışmalarında doğduğu köye nispetle el-Purkaşînî, vilayetine nispetle el-Muşî, halen ikamet ettiği Van'a nispetle de el-Vanî nispetlerini kullanmaktadır. Onun soyu, "Mela Muhammed Arif, Mela Zübeyr, Ömer, Mustafa, Mahmud, Ömer Ağa" şeklindedir. Ailenin en büyük atası Ali Ağa (Ali Ağayê Zenguzerin), Cezire Botan'ın Zaguzer-Altınzengi adındaki köyünden Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Tap köyüne gelerek ikamet etmiştir.

1.1. İlim tahsil Hayatı ve Seydaları

Seyda Mela Arif, Seyda Mela Zübeyr'in en küçük oğlu olup 1936 yılı Haziran ayında Purkaşîn'de dünyaya gelmiştir. Şark/Kürt medrese geleneğinde genel olarak medrese talebeleri, Seyda olarak ifade edilen pek çok müderrise giderek ilim tahsil etmeyi tercih ederler. Fakat bu durumun Mela Muhammed Arif için çok da geçerli olmadığı görülmektedir. Zira Seyda Mela Arif, bu anlamda ilim tahsil eden akranları gibi çok sayıda farklı medreseyi gezmemiştir. Burada onun medrese eğitimi aldığı hocalarına yer verilecektir:

1. Babası Mela Zübeyr (ö. 1954)

İslami ilimlerin tahsiline babası Mela Zübeyr'in yanında başlayan Mela Arif, Sarf ve Nahiv ilmine dair az sayıda kitabı babasından okumuştur. O bu durumu «babamdan çok az okudum, babam beni Mela Ali'nin yanında okumaya gönderiyordu» şeklinde dile getirmektedir.

2. Mela Ali-i Purkaşînî (ö. 1970)

Mela Ali Aydın, 1930'lu yıllardan 1970'lere Purkaşîn köyünde müderrislik yapmıştır. Seyda Mela Muhammed

5 Çağlayan, *Şark Uleması,* s. 195-196; Seyda Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020
6 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020

Arif'in ifadesine göre babası, okuması için onu Mela Ali'ye gönderirdi. Mela Muhammed Arif, kendi köyünde Kur'an-ı Kerim'i ve Seyda Mela Arif'in ifadesiyle Molla Cami'ye kadar medrese usulündeki kitapları babasının teşvikiyle, babasının medrese arkadaşı olan Mela Ali'nin yanında okumuştur. Aslen Purkaşînli olan Mela Ali, son derece salih ve abid bir zat olup sakin, vakarlı bir âlim şahsiyet idi. Seyda'nın ifadesiyle "Mela Ali çok hoş bir insan idi, evinden camiye, camiden eve gider, düğün-derneklere gitmediği gibi köydeki evlere dahi gitmekten imtina ederdi." Mela Ali'nin vefatından sonra 1977-78'den 2000'li yıllara kadar oğlu ve Şeyh İhsan Yuca'dan halifelik icazeti de almış olan Mela Baki Aydın, Purkaşîn Medresesi'nde tedrisat faaliyetlerini sürdürmüştür.[7]

3. Seyda Mela Zahir-i Tendürekî (ö. 1966)

Asıl adı Abduzzahir olan Molla Zahir, 1882 yılında Muş Malazgirt'e bağlı Hancağız köyü (Kanîkork) Hasan Paşa mezrasında dünyaya gelmiştir. Babası, Malazgirt ilçesinin eşraflarından Nimetullah b. Mir Mustafa'dır. Altı yaşındayken Kur'an'ı okuyan, 11 yaşındayken ilim tahsili için evden ayrılan Molla Zahir, Bulanık'a bağlı Ari köyünde ilim tahsiline başlamıştır. Abduzzahir'in zekâ ve kabiliyetine hayran kalan hocası, onu sürekli takdir etmiştir. Küçük Abduzzahir, yöresinin usulüne göre yedi yaşında iken fıkıh ilminden Gayetü'l-İhtisar'ı okumuş ve büyük bir kısmını ezberlemiştir. Daha sonra Diyarbakır'a bağlı Silvan ilçesinde zamanın en meşhur âlimi Seyda Molla Hüseyin el-Farkinî'ye (Küçük) (ö. 1375/1955) giderek ondan okumuştur. Bu sırada on sekiz yaşında olan Molla Zahir, uzun bir zaman Silvan'da kaldıktan sonra buradan ayrılarak Bitlis'e bağlı Norşin'e (Güroymak) gitmiştir. Molla Hüseyin'e talebesi Abduzzahir hakkında soru sorulduğunda hocası: «O, bende bulunan bütün ilimleri aldı» diyerek gayet kısa ve öz bir şekilde onun elde ettiği bilgi birikimini ifade etmiştir. Abduzzahir, Norşin'de Şeyh Muhammed Diyaüddin'in (ö. 1924) yanında okumuş ve icazetini de ondan almıştır.

Mela Muhammed Arif, 1949 yılında babasının Mela Kasım adındaki bir talebesiyle Sultanlu köyüne giderek burada Mela Zahir-i Tendürekî'den Nahiv ilmine dair Mela Yunus'un Kürtçe/Kurmancî olan Terkib kitabını okumuştur. Köyden çıkan kavgada bir kişinin vefatı üzerine köylülerine haber vermesi üzerine gelen köylüler Mela Zahir'in evini basınca, ailesiyle Tendurek'e geri dönen Mela Zahir'i takiben Mela Muhammed Arif de köyüne geri dönmüştür.[8]

4. Mela Abdullah-i Melekendî

Mollakent (Melekent), Muş/Bulanık'a bağlı bir köydür. Bulanık ilçe merkezine 32 km, Muş il merkezine 97 km uzaklıktadır. Bilindiği gibi Melekent Medresesi, kurulduğu günden 20. yüzyılın son çeyreğine kadar binlerce talebenin yetiştiği bir ilim merkezi olmayı başarmış nadide bir köydür. Daha çok Mele Abdurrahman-ı Melekendî ile meşhur olan Melekent Medresesi, tefsir, nahiv ve edebiyat alanlarındaki tedris faaliyetleri ile bilinmektedir. Seyda Mele Abdurrahman-ı Melekendî'den sonra Mollakent Medresesi'nin yetiştirdiği bir diğer büyük âlim Şeyh Abdullah-ı Melekendî'dir. Mollakent Medresesi'nin son halkasını Şeyh İhsan-ı Melekendî ve oğlu Seyda Abdullah Yuca oluşturmaktadır. Şeyh İhsan-ı Melekendî, Cizre'de Şeyh Seyda Medresesi'nde 20 yıla yakın müderrislik yapıp birçok talebe yetiştirmiş, bu talebeler Mollakent Medresesi'nde dersler vermeye başlamışlardır. Şeyh İhsan-ı Melekendî'nin yanında yetişen oğlu Seyda Mela Abdullah-ı Melekendî Yuca, 1970'lerin sonuna kadar Mollakent Medresesi'nde müderrisliğe devam etmiştir.[9]

Melekent Medresesi'ne giden Mela Muhammed Arif, burada kısa bir süreliğine bu medresenin müderrislerinden Molla Abdullah Melekendî'den ders almıştır.[10]

7 Salmazzem, "*Koğak Medresesi'nin Önemli Bazı Müderris ve Talebeleri*", s. 553.

8 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020; Mehmed Halil Çiçek, "*Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün Hayatı ve İlmî Kişiliği*", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı: II, Kasım 2009, s. 124-139;Naim Döner, *Bingöl Âlimlerinden Mela İhsan el-Hezarşahî'nin Fikir Dünyası ve Kur'an Konularına Yaklaşımı*, Bingöl Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2021, s. 7172.

9 İbrahim Burçin Asna, "*Melekend/Mollakent Medresesi'nde Eğitim Hayatı ve Mimari*", İBAD, Cilt: 3, Ayı: 1, Yıl: 2018, s. 335-336. SS: 327-348.

10 Abdulcebbar Kavak, "*Muhammed Arif Karakaya*", Şark Uleması, İlâhiyat Yayınları, Ankara, 2023, IV/287.

5. Şeyh Cüneyd Efendi el-Ohinî

1311/1893 yılında dünyaya gelen Şeyh Cüneyd Efendi, Şeyh Fethullah el-Verkanisî'nin oğludur. Babası vefat ettikten 1317/1901 yılında vefat ettikten sonra İsparitli Hacı Abdülkerim yanında okumuş, ayrıca dönemin ünlü müderrisi Mela Hüseyin-i Kıçık (ö. 1955) ve ağabeyi şeyh Alaeddin el-Ohinî' (ö. 1949)'den ders almıştır. Bitlis vilayeti Mutki ilçesi Ohin beldesinde tedriste bulunan Şeyh Cüneyd'in Molla Ca 'fer Balekî ve Sadreddin Yüksel gibi önemli şahsiyetlerin yetişmesinde emeği olmuştur. Şeyh Cüneyd, kitap telifi faaliyetlerine önem vermiş ve İslam Hukuku/Fıkıh, Tefsir, Nahiv, Arap Dili ve Edebiyatı ile Tasavvuf alanlarında altı eser kaleme almıştır. Bu eserler şunlardır: Kâdî Tefsiri Kehf Sûresinin Hâşiyesi, Şerhu'l-Kasîdeti't-Tâiyye, Şerhu Kasîdeti Bânet Su'âd, el-Kâfiyetü's-Suğrâ ve el-Mecmûatü'l-Ferâidiyye.[11] Araştırmacı M. Tahir Gündüz Şeyh Cüneyd el-Ohinî'nin (ö. 1958) talebelerini sayarken Seyda Mela Arif'i de zikreder.[12]

6. Seyda Mela İbrahim-i Eğdadî (Gülçimenî) (ö. 28 Aralık 1985)

Mela İbrahim-i Gülçimenî (Güneş), bölge medreseleri arasında üstün zekâ ve ilmiyle şöhret bulmuş çok yönlü bir müderris âlimdir. Mela İbrahim, gerek ilmî hizmetleri gerekse bölge halkı nezdindeki derin saygınlığıyla bilinmektedir. Rusların 1916 yılında bölgeyi işgal etmesi nedeniyle ailesi Kahramanmaraş'a göç etmiş, o da bu göç esnasında 1925 yılında Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi Doğancık köyünde dünyaya gelmiştir. İşgal döneminden sonra ailesiyle birlikte kendi köyleri olan Muş'un Korkut ilçesine bağlı Eğdat (Yolgözler) köyünde medrese eğitimine başlamış ve burada müderris olarak hizmet eden Mela Ali-i Kolotomî'nin yanında Molla Cami kitabına kadar okumuştur. Bundan sonra Norşin Medresesi'ne giden Mela İbrahim, kalan ilim tahsilini burada Şeyh Taha Adgonî (Çelik) ve Mela Muhammed Sadık Tırtopî (Öztürk) (ö. 2016) gibi hocaların yanında tamamlamıştır. Medrese tahsilinden sonra sırasıyla Muş'un Korkut ilçesi Andak Köyü ile Demirci köylerinde tedrisat faaliyetlerinde bulunmuştur. Demirci Medresesi, Şeyh Nasır'ın himayesinde bulunuyordu. Bundan sonra ise 27 Mayıs 1967 tarihinden başlayarak vefat edeceği 28 Aralık 1985 yılına kadar Gülçimen köyünde müderrislik yapmıştır.

Mela İbrahim sarf, nahiv, tefsir, fıkıh gibi ilimlerdeki vukufiyetinin yanı sıra fizik, kimya, matematik ve astronomi gibi ilimlerde de bilgi sahibiydi. Ayrıca Farsça'yı ileri düzeyde bilen Mela İbrahim, talebelerinden bir kısmına Farsça ders vermiştir. Bunlardan birisi de Seyda Mela Muhammed Arif'tir. Mela İbrahim, uzun süren tedris dönemlerinde Mela Muhammed Arif'in yanı sıra yüzlerce talebe yetiştirmiştir. Önemli bazı talebeleri şunlardır: Mela Zeki Yasul, Şeyh Ahmet Şahin Melhemi, Mela Abdurrahman İnci, Mela Kerem Bilen, Mela Kerem Gölbaşı (emekli müftü), Mela Alaattin Haydaroğlu, Mela Muhammed-i Neynikî, Mela Felemez Ekinci, Mela İbrahim Erol, Mela Zeki Ekici, Mela Halit Bozkurt, Mela İbrahim Korkmaz, Mela Nureddin Barutçu, Diyarbakırlı Hurko, Mela Muhammed-i Hacı Osman ve Mela Musa-yı Bazidî gibi çok sayıda ilim adamının yetişmesinde emeği olmuştur.

Mela İbrahim-i Gülçimenî, tarikat kültüründe kendince yanlış bulduğu hususları tenkit eden bir düşünceye sahip olup tarikat kültüründe uygulana gelen bazı ritüelleri hurafe olarak görür; bunların Kur'an ve sahih sünnet anlayışıyla bağdaşmadığını düşünürdü. Genellikle bu konulardaki itirazları tarikat ehlince hoş karşılanmaz, bu tutumu bazı kimselerce yadırganırdı. Mütevazı ve halîm bir kişiliğe sahip olan Mela İbrahim aslında ehl-i tarîk olanlar dâhil hiç kimseyi rencide etmezdi.[13] Aksine seydası olan ve yörede nüfuzu bulunan Şeyh Taha gibi ehl-i tarîk insanlara büyük saygı gösterdiği belirtilmektedir. Kendisi hakkında başta Seyda Mela Muhammed Arif ve diğer talebelerinin verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Mela İbrahim, peşinen herhangi bir düşünceyi reddeden bir anlayışa sahip olmadığı anlaşılmaktadır. İlkesel olarak doğru olduğunu düşündüğü fikirleri savunmuş, buna karşı olanları ilmî olarak tenkit edebilme erdemini göstermiştir.

Mela İbrahim, İslam dünyasındaki gelişmeleri yakından takip eden âlimlerden birisidir. Arap dünyasında çıkan bazı dergilere abone olması ve bunları dikkatle takip etmiş olması buna delil olarak gösterilebilir. Ayrıca onun yakın dönemde İslam dünyasındaki uyanış hareketlerinde ciddi roller oynayan Afgânî, Abduh ve Reşit Rıza gibi modern dönem İslam düşünürlerinin fikirleri hakkında bilgi sahibi olduğu bilinmektedir. Örneğin

11 Mehmet Tahir Gündüz, *Şeyh Cüneyd Efendi ve Tefsirdeki Metodu*, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2023, s. 23-31.
12 Mehmet Tahir Gündüz, *"Cüneyd Ohînî"* Şark Uleması, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2023, III/54.
13 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 133. 09. 2020.

bölgede çok az müderrisin haberdar olduğu Menâr tefsirinin 1970'li yılların başında hocanın kütüphanesinde bulunması dikkat çekicidir.[14]

Bu da onun başta İslam dünyasındaki gelişmeleri yakından takip eden Mela Muhammed Arif gibi bazı talebelerini etkilediğini göstermektedir. Mela Muhammed Arif, hocası Mela İbrahim'in halîm bir fıtrata, cömert bir kişiliğe ve ilmî derinliğe sahip olduğunu heyecanla ifade etmektedir: "Seyda Mela İbrahim, talebelerine çok ilgi gösterir ve onları ve başka insanları incitecek söz, tutum ve davranışlardan kaçınırdı. Bölge insanı onu çok severdi. Toplumda meydana gelen nahoş olayları çözer, fıkhî problemlerin çözümünde başvuru kaynağı idi."[15]

Mela Muhammed Arif, babasının 25 Ağustos 1954 tarihinde vefat etmesi üzerine, 1956 yılında Seyda Tağî'nin (Şeyh Abdurrahman et-Tağî) (ö. 1886) ailesinden olan Şeyh Nasır Efendi'nin (ö. 5 Şubat 1968) Demirci köyünde bulunan medresesine giderek medrese usulünde eğitim almaya devam etmiştir. Mela Arif, köyleri Purkaşîn'e 10 km kadar uzakta bulunan Demirci köyünde tedris faaliyetleri yürüten Seyda Mela İbrahim-i Eğdadî'nin (Gülçimenî) yanında geriye kalan medrese usulündeki ilimleri tahsil etmiş ve Seyda Mela Arif'in ifadesiyle Molla Cami sonrası medrese tahsil hayatını onun yanında sürdürmüş ve 27 Mayıs 1960 tarihinde onun yanında eğitimini tamamlamıştır.[16] Görüldüğü gibi Seyda, Doğu medrese geleneğinde pek çok medrese talebesinin yaptığı gibi çok sayıda medreseyi gezmemiş, düzenli, yoğun ve istikrarlı eğitim hayatını sürdürmüş ve önemli ölçüde Seyda Mela İbrahim'in yanında okumuştur.[17] Seyda Mela Muhammed Arif, hocası Mela İbrahim'i "çok nazik, dürüst, sağlam ve gerçek îmana sahip bir âlim idi. Dine aykırı yanlış tutumlardan ve bid'atlerden uzak duruyordu" şeklinde tavsif eder.[18]

2. Tedris Hayatı ve Tedrisat Yaptığı Yerler

Yukarıda ifade edilen tarihte medrese eğitim hayatını tamamlayan Seyda Mela Arif, ara vermeden Şark medrese geleneğinde eğitim çalışmalarına başlamıştır. Onun tedris faaliyetinde bulunduğu yerler şunlardır:

2.1. Muş İli Korkut ilçesi Andak-Çalaplı Köyü

Seyda Mela Arif, medrese usulünde eğitimini tamamladıktan sonra kendi ifadesiyle öğrenim hayatı dâhil 1954 yılından 1972 yılına kadar Kosor bölgesinde bulunan Andak ve Demirci köylerinde kalmıştır.[19] Buna göre Mela Muhammed Arif, medrese öğrenimini Demirci'de tamamladıktan sonra Şeyh Nasır'ın isteğiyle 1960 yılında bir medrese geleneği olarak bir grup talebeyle birlikte Andak köyüne gitiştir. Böylece medrese usulünde eğitim faaliyetine başlamış ve 1968 yılına kadar burada tedris faaliyetine devam etmiştir.

2.2. Demirci Köyü

Seyda Mela İbrahim'in 27 Mayıs 1967 yılında Demirci'den ayrılıp Gülçimen'e gitmesi üzerine Şeyh Nasır'ın daveti ve isteğiyle Seyda Mela Arif, medrese öğrenim hayatının çoğunu talebe olarak geçirdiği Demirci köyüne bu defa müderris olarak geri gitmiştir. Demirci köyünde bulunan Şeyh Nasır medresesinde müderris olarak İslâmî ilimlerin tedrisiyle uğraşan Seyda Mela Arif, burada başta Şeyh Nasır'ın evladı olmak üzere çok sayıda talebenin yetişmesinde büyük emeği geçmiştir. 1972 yılında onun buradaki eğitim faaliyeti, İstanbul Beykoz Müftülüğünü yürüten ağabeyi Mela Abidin'in ısrarla onu İstanbul'a davet etmesi üzerine sonlanmıştır.

Burada İstanbul'a gidiş kararına ilişkin Seyda'nın anlattığı duygu dolu anısına yer vermeden geçemeyeceğiz:

"Allah rahmet eylesin! Ağabeyim Mela Muhammed Abidin ısrarla beni İstanbul'a davet ediyor, yanına gitmemi istiyordu, çok ısrar ediyordu. Bu arada Mela Abdurrahman Anzarê de ısrarla beni Mêğdî'ye (Muş Yaygın Nahiyesi) davet ediyordu. Mela Abdurrahman'a 'Ağabeyim çok ısrar ediyor. Bir İstanbul'a gitmem gerekir'

14 Mehmet Salmazzem, "*Bulanık/Kop'ta Medrese Geleneği ve Tefsir Tedrisatı*", Bulanık/Kop İnsan-Coğrafya-Tarih-Kültür, ed. İrşad Sami Yuca, Çizgi Kitapevi, Konya-Ankara, 2020, s. 546-547.
15 Seydayê Meal Muhammed Arif, kişisel görüşme: 133. 09. 2020.
16 Çağlayan, *Şark Uleması,* s. 187.
17 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.
18 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.
19 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.

diye zor ikna ettim. Şeyh Masum'un kızı, Şeyh Nasır'ın eşi Hicret Hanım gitmemi istemiyordu. 'Sen gitme' diyordu. Hiç unutmuyorum, gitmek istediğimde Hicret Hanım (Hico) geldi ve bana: 'Sen gidersen yemin etmişim, ben de bu köyden ayrılacağım ve burada durmayacağım' diyerek ağlamaya başladı. -Seyda iç çekip gözleri doluyor.- Arabalar gelmiş, beni ve eşyamı alacaklar dedim. 'Ağabeyim beni istiyor, gitmem gerekir' dedim. Hicret Hanım dayanamadı, ağlayarak 'Kuro! Nuro gelsin, ben buradan gideceğim. Beni İlalu köyüne götürsün' dedi. İlalu köyü Demirci'ye 4-5 km uzaklıkta bulunuyordu. Hicret Hanım o gün İlalu'ya gitti, biz köyden ayrıldık**.** Bu dünya kimseye kalmaz... Cuma öğleden sonra çarşıya çıkıyorum, 1-2 saat kalıyorum. Mela Raşit Dündar ve Mela Eşref Dündar ile irtibatım vardır. Onlarla vakit geçiriyorum.» [20]

2.3. İstanbul Beykoz İlçesi

1972 yılında Beykoz'a giden Mela Arif burada da İslâmî ilimlerin tedrisiyle iki yıl meşgul olmuştur. Sultanahmet Camii imam odasında cami imam-hatibi ile bir grup insan derslere katılmış, ayrıca farklı iki Kur'an kursunda tedris faaliyetinde bulunmuştur. İstanbul'da sürekli Mela Sadreddin Yüksel ve Ali Aslan'la diyalog içinde bulunmuştur. Ancak İstanbul'daki sosyo-kültürel yapı, medrese usulünde tedris faaliyetini yürütemeyeceğine dair duyduğu endişe nedeniyle memlekete dönme kararı almıştır. Daha önce de işaret edildiği gibi Muş Yaygın Nahiyesinde Kur'an kursu öğreticiliği yapan Mela Abdurrahman-ı Anzarî ile Mela Hayreddin-i Anzarî (Karadoğan), Seyda'nın Mêğdî'ye gidip hizmet etmesini ısrarla istiyorlardı. Bunun üzerine Seyda, İstanbul'da iki yıl süren hizmetin ardından 1974 yılında Muş'a bağlı Mêğdî (Yaygın) nahiyesine taşınmıştır.

2. 4. Muş Mêğdî (Yaygın) Nahiyesi

Seyda Mela Muhammed Arif, Yaygın nahiyesinde resmi olarak imam-hatiplik görevine başlamıştır. Bu görevin yanı sıra Mela Abdurrahman ve Mela Hayreddin gibi bir grup hocayla birlikte o dönem için geniş bir müştemilatı sahip olan bir medrese açtırmış ve tedrisata devam etmiştir. Burada adı geçen hocalar, yaz ve kış daha çok talebelerin Kur'an-ı Kerîm'i usulüne ve tecvid kaide ve kurallarına uygun okumaları için Kur'an-ı Kerîm'in talimiyle meşgul olurken Seyda Mela Arif ise medrese usulünde eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. Özellikle yaz aylarında Mela Abdülaziz Gelebî el-Govî[21] (Döner) (ö. 2003) gibi bölgenin önde gelen hocalarının yönlendirmesiyle Muş ve Solhan gibi yakın yerlerden gelen yüzlerce talebe burada okumuştur. 1979 yılına kadar devam eden bu medrese ve Kur'an kursu, Muş ve Bingöl yöresinde büyük bir ilgi görmüş, özellikle İmam-Hatip talebelerinin ilgi odağı haline gelmiş ve çok sayıda talebe burada eğitim görmüştür.

2. 5. Van Merkez Bağlarbaşı Arifiyye Medresesi

1973 yılında Seyda'nın çok sayıda akrabası Purkaşîn köyünü terk ederek Van Yeni Mahalle Bağlarbaşı'na (Muşlular) yerleşmiştir. Van'ı seven Mela Arif, Mêğdî nahiyesinde tedrisat yaparken 1974 yılında Bağlarbaşı'nda bir cami temelini atmış ve caminin kuzey kısmında hücre adı verilen bir odalık bir medrese yaptırmıştır. Cami tabelasına göre cami 1978 yılında faaliyete geçmiştir.

Mêğdî'de 5 yıl süren hizmet ve tedrisin ardından Seyda, 1979 yılında inşasına sebep olduğu Van Bağlarbaşı Mahallesi (Altmışevler/Muşlular) Camii'ne tayin olmuş, burada imam-hatiplik görevinin yanı sıra cami müştemilatındaki medresesinde talebe okutmaya devam etmiştir. Görev yaptığı camiyi 1990 yılında yeniden inşa eden Seyda Mela Arif, caminin kuzeyinde müstakil olarak yaptırdığı ve Arifiyye adını verdiği medresede tedrisatını sürdürmüş ve yüzlerce talebenin yetişmesine katkıda bulunmuştur. 28 Şubat 1997 tarihinde başlayan süreçte tüm zorluklara ve psikolojik baskılara rağmen medresesinin kapısına kilit vurmamış, medresesinde oturmaya, tedris ve telife devam etmiştir.

Seyda 1974 yılında başladığı resmi imam-hatiplik görevinden 1999 yılında emekliye ayrılmıştır. Bunun en önemli nedeni, yakın medrese arkadaşları Mela Raşit Dündar gibi âlimlerin sürgün edilmesi ve kendisinin de benzer bir durumla karşılaşıp medrese hizmetinin akamete uğramasından duyduğu endişedir. Daha sonra

20 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.

21 Hayatına dair bkz. Naim Döner, "*Molla Abdülazîz Ğelebê el-Guevî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği*", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Nisan 2018, Cilt: 10, Sayı: 1 (19), s. 397-423.

Seyda medresenin doğusuna bayanlar için de bir Kur'an kursu inşa etmiştir. Halen bu kursta bayanlara yönelik Kur'an eğitimi yürütülmektedir. Seyda Mela Arif, ilerlemiş yaşına rağmen hâlâ medrese usulünde talebe okutmaya ve kitap telifine devam etmektedir.

Kendisiyle yaptığımız mülakatta Seyda Mela Muhammed Arif, bir günlük programını bize kısaca şöyle anlatır: Gecenin önemli bir bölümünü telife (bize ifade etmese de) ve bir kısmını ibadet ve duaya ayırır. Evde kahvaltısını yaptıktan sonra medreseye gidip talebelere ders verir. Öğle namazını camide cemaate kıldırdıktan sonra öğle yemeğini yemek için evine döner, yemek yedikten sonra tekrar medreseye dönüp tedrise devam eder. İkindi namazını camide cemaate kıldıktan sonra eve gidip ikindi çayını içip evde dinlenir. Akşam namazı için camiye giden Seyda, akşam namazını cemaate kıldırdıktan sonra yatsıya kadar kitap mütalaası yapar. Yatsıyı camide cemaate kıldırdıktan sonra evine döner. Van'a yerleştikten sonra zaruri haller dışında dışarı çıkmayan Seyda, Cuma günleri öğleden sonra kendi ifadesiyle çarşıya çıkar. Yine kendi ifadesiyle Mela Raşit ve Mela Eşref Dündar ile irtibatı olan Seyda, çıktığında onlarla buluşup ortalama 2-3 saat hasbihal edip tekrar medresesine döner. Yine Seyda'nın bize ifade ettiğine göre yılda birkaç defa Ahlat, Adilcevaz ve Van yöresinde öğrencileriyle piknikte bir araya gelir, onlarla zaman geçirip dertleşir. Ayrıca her yıl samimi bazı talebeleriyle birlikte Nurs köyünü ve Feqiyê Teyran'ı ziyaret etmesi de Seyda'nın gelenek haline getirdiği alışkanlıkları arasında yer almaktadır.[22]

3. Tasavvufî Yönü

Molla Muhammed Arif, hem medrese tahsil döneminde hem de sonraki yıllarda çok sayıda âlimle birlikte mutasavvıf şahsiyetlerle de tanışma imkânı bulmuştur. Uzun süre tasavvufî atmosferin hâkim olduğu medrese çevrelerinde bulunması, onun bu alandaki tecrübelerini şekillendirmiştir. Yaklaşık on altı yıl ikamet ettiği ve Kosor Mıntıkası olarak bilinen bölgedeki Andaç ve Demirci köyleri, Nakşibendî-Hâlidîliğin Doğu Anadolu'daki en önemli merkezlerinden biri olan Norşin Tekkesi mensuplarının yoğun olarak yerleştiği bir bölgeydi. Demirci köyünün arazileri Şeyh Muhammed Diyâüddîn Norşinî ve ailesinin vakfı olarak bilinmektedir. Onun torunlarından Şeyh Nasır Efendi (ö. 1968) Demirci köyünde açtığı ve kendi adıyla anılan medresede ilim ve tedrisat faaliyetlerinin yanı sıra irşad hizmetleri de yürütmüştür.

Molla Muhammed Arif, uzun süre hem medrese tahsili döneminde hem de imamlık yaptığı yıllarda Şeyh Nasır'ın sohbet halkasından istifade etmiştir. Onunla ilgili bir hatırasında Molla Muhammed Arif şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

"Şeyh Nasır Efendi beni kendi evladı gibi sever ve değer verirdi. Hatta 1963 yılında Ankara Mamak 58. Tümen'de çavuş olarak askerlik görevini ifa ettiğim dönemde, kendisi oraya kadar gelip beni ziyaret etti. Komutan ve oradakilere benimle ilgili övgü dolu sözler söyleyerek ilim erbâbı bir kişi olduğumu belirtti ve bana sahip çıkmaları hususunda onlara tavsiyede bulundu."

Şeyh Nasır Efendi 1968 yılında vefat edince, Molla Muhammed Arif onun için Kürtçe bir mersiye kaleme almıştır.

Onun "Gazî li min" adlı mersiyesinden birkaç beyit:

Gazî li min weqtê suhûr	*der saeta 'eşrê temam*
Rabe ji xev sur'et bike	*dinya sehû bûye xemam*
Hicret kirî ev murteza	*çûye meqamê mucteba*
Na yek digel wî sadûra	*namê li pêş taca enam*
Xemlek seqîl danî li ser	*vawan digel van lam û dal*
Sed xusrev û cimşîd û şah	*destbend dibûn weqtê qiyam*
Xusrev li ser textê xwe bû	*şah û wezîr tev bende bûn*
Vechê te bû fesla buhar	*servê sehê der qedd û qam*

22 Seydayê Mela Muhammed Arif, kişisel görüşme: 13. 09. 2020.

Xemla te bû şer'a Resûl	*'eba li vê bejna te hat*
Cubbe li ser bejna te bû	*qadir cevab şirîn kelam*
Ey bazîyê şirîn kelam!	*Seyyahê 'ulvî fi'l-Xiyam*
Muhella bû bi ezkaran	*di her ewqat û subh û şam*
Terîqa Neqşî da reqas	*ji ef 'alan xeberdar î*
Dema rabû li Kusûrê	*weşandî 'enberê ez Şam*
Demircî qeryetu's-sukna	*ji feyzê racî na merhûm*
Li Norşînê xiyam danî	*dewama leyl me' eyyam"*

Çok sayıda âlim ve tarikat şeyhi Şeyh Nasır Efendi'nin vefatı sebebiyle Demirci köyüne taziye ziyaretinde bulunnuştur. Bu âlim ve mutasavvıflar arasında Seyyid Abdülhakîm Hüseynî (ö. 1972) de bulunmaktaydı. Seyyid Abdülhakîm Hüseynî, Demirci köyünde bulunduğu birkaç gün içerisinde namazlarda Molla Muhammed Arif'i imam tayin ederek arkasında namaz kılmıştır.[23]

Hala Mela Muhammed Arif, tasavvufa, ahlak ve maneviyatın toplumsal alanda yaygınlaşmasına katkı sunan muttakî bir şahsiyet olarak yaşamını sürdürmektedir. İlmî çalışmalara ve tedrisat faaliyetlerine duyulan ciddi ihtiyaç sebebiyle, etrafındaki bazı mollalar gibi tarikat icâzeti almamış ve müderrislik görevini tercih etmiştir. Ancak kaleme aldığı bazı tasavvufî şiirlerden, onun tasavvuf alanına olan meyli ile tasavvuf erbâbına duyduğu saygı ve muhabbet anlaşılmaktadır.[24]

4. Bazı Talebeleri

Seyda Mela Muhammed Arif, 60 yılı aşan tedris hayatında pek çok talebe yetiştirmiştir. Tedriste bulunduğu yörede pek çok talebenin onun rahle-i tedrisinden geçtiği söylenebilir. Onun önemli özelliklerinden birisi yaz ve kış demeden tedris faaliyetine ara vermemesidir.

Kuşkusuz Seyda Mela Arif'in yanında okuyan bütün talebelerini tespit edip zikretmek oldukça zordur. Bunun en önemli nedeni şark medreselerinde medreseye dâhil olan, medreseden ayrılan ya da medrese usulüne göre eğitimini tamamlayıp icazet alan talebelerin herhangi bir kaydının tutulmamasıdır. Mehmet Çağlayan onun tedrisatını ve yetiştirdiği talebeleri "mezuniyetlerinden bu zamana kadar yüzlerce talebe okutmuş, yazılı eserleri yanında her biri yüzlerce cilde bedel talebeleri bulunmaktadır."[25] şeklinde övgüler dizmektedir. Burada onun yanında okuyan bazı talebelerinin isimlerine yer verilecektir.

- Şeyh Abdullah Kocaman: Şeyh Nasır en-Norşinî'nin oğlu.
- Şeyh Lütfi Kocaman: Şeyh Nasır'ın oğlu.
- Mela Fadli Kocaman: Şeyh Nasır oğlu.
- Şeyh Rıda: Şeyh Selahaddin Kocaman: Şeyh Nasır'ın oğlu. Ankara'da ikamet edip burada hizmetlerini yürütmektedir.
- Şeyh Ziya Kocaman: Şeyh Nasır'ın oğlu
- Şeyh Baha: İstanbul'da ikamet etmektedir.
- Şeyh Nizameddin yukarıda adı geçen Şeyh Abdullah'ın oğlu olup Nasır'ın torunudur.
- Mela Halil Hazroî Amedi (Yetişir). Aslen Bingöl Genç ilçesi Tavz yöresinden olup Seyda'nın en sadık talebelerinin başında gelen Mela Halil, 2014 yılında Diyarbakır'da vefat etmiştir.[26]
- Mela İmadeddin

23 Abdulcebbar Kavak, "*Muhammed Arif Karakaya*", IV, 289-291.
24 Seyda Mela Arif, Kişisel Görüşme: 13. 09. 2020; Abdulcebbar Kavak, "*Muhammed Arif Karakaya*", IV, 289-291.
25 Çağlayan, *Şark Uleması,* s. 187.
26 Metin Yiğit, Akademisyen, kişisel görüşme: 11. 09. 2020.

- Mela Zair Yeğikî (Öğer), emekli imam-hatip Bingöl Solhan ilçesi Yeğik (Aksakal) köyünden olup halen Solhan'da ikamet etmektedir.
- Mela Yakup İmamoğlu. Bingöl merkez Perxenguk (Çavuşlar) köyünden olup halen Bingöl merkez Musyan köyünde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mehmet Sani Akın. Muş Derik (Yücetepe) köyünden olup Diyarbakır Dicle ilçe Müftülüğünü yapmaktadır. Halen yurt dışı görevini yapmaktadır.
- Cengiz Öz. Muş Sungu beldesinden olup halen Diyarbakır Dicle ilçe Müftülüğünü yapmaktadır.
- Ömer Sever. Muş Sungu beldesinden olup halen Muş'ta Vaiz olarak görev yapmaktadır.
- Mela İsa Beyaz. Muş Varto Dodan köyünden olup halen Varto'da İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela Bahaddin Duman. Ağrı Patnos ilçesinden olup halen Van Tuşba ilçesi Çitören Camiinde imam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela Yunus Erös: Van Diyanet Eğitim Merkezinde eğitim görevlisi.
- Mela Muhammed Can Tanrıkulu. Muş Bulanık ilçesindedir. Halen Van İpekyolu ilçesi Yatıksırt köyü Camiinde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela Abdülmecid İnalkaç. Muş Malazgirt Şêbo/Adaksu köyünden olup halen Bitlis Adilcevaz Baraj Camii'nde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela Kadri Yokuş. Aslen Muks/Bahçe saray ilçesindendir. Şu anda Van merkezde Hacıbekir Mahallesi Yukarı Esentepe Camii'nde görev yapmaktadır.
- Mela Kemal Çaylak. Van Muradiye İlçesinden olup halen Van Tuşba ilçesi Norşin Camii'nde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela Hikmet Eğdadî: Bulanıklı olup halen Ahlat'ta Sıddıkiyye medresesinde tedrise devam etmektedir.
- Eyup Demir: Van Merkezde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela İbrahim. Erzurum Tekman ilçesi
- Mela Said Coşar. Ağrı Patnos ilçesinden olup halen Bursa Yıldırım ilçesi Millet Mahallesi Kavaklı Camii İmam-Hatibi olarak görev yapmaktadır.
- Mela Abdülhamid Emirkulu. Muş Bulanıklı olup halen Muş Üniversite kampüs Camii İmam-Hatibi olarak görev yapmaktadır.
- Mela İshak Tanrıkulu. Yukarıda adı geçen Mela Muhammed Can'ın oğlu olup Bitlis Yolortası Camii İmam-Hatibi olarak görev yapmaktadır.
- Mela İsmail Fidan. Diyarbakır Çınar ilçesi Sergelya (Başalan) köyünden olup Mardin ili Midyat İlçesi Barıştepe (Selhi) Camii İmam-Hatibi olarak görev yapmaktadır.
- Aydın Taş. Muş Malazgirt İlçesi Çayırdere (Dêrik) köyünden olup halen Iğdır İl Müftülüğünde Din İşleri Uzmanı olarak görev yapmaktadır.
- Mela Muhammed Sena Yurdakul. Bursa Mudanya ilçesinde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.
- Mela Tahir Ertuş. Hakkâri ili Uludere ilçesinde İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.[27]
- Mela Necat Aydın. Antalya'da İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır.[28]
- Mela Abdülbasit Korkutata. Bingöl merkez Çan köyünden olup halen Tuma Mescidi'nde İmam-Hatip görevini yapmaktadır.

27 Mela İsmail Fidan, kişisel görüşme: 11. 09. 2020.
28 Mela Bahaddin Duman, kişisel görüşme: 09. 09. 2020.

• Naim Döner. Bingöl Solhan ilçesinden olup halen Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

5. Eserleri

Seyda Mela Arif, çok dilli bir müderris ve müellif olup çok sayıda telif ve tercüme eseri bulunmaktadır. Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe'de eserler yazmıştır. Seyda'nın bir kısım eserleri yayımlanmış, bir kısmı ise el yazması halinde bulunmaktadır.

Abdülcebbar Kavak onu şu şekilde tanıtmaktadır: "Bu zat Cumhuriyet döneminde yetişmiş müderrisler içinde en verimli şahsiyetlerden biri olarak çok sayıda esere imza atmıştır. Türkçe, Arapça, Farsça ve Kürtçe bilen Muhammed Arif Karakaya, Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, Molla Abdurrahman Câmî, Şah Abdullah Dihlevî ve Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî gibi büyük şahsiyetlere ait bir kısmı klasik eser olan çok sayıda kitabı Türkçe, Arapça, Farsça ve Kürtçe'ye tercüme etmiştir."[29] şeklinde tanıtmaktadır. İyi bir hüsn-ü hatta sahip olan Seyda'nın eserleri şunlardır:

Molla Camî'nin *Lüccetu'l-Esrâr* isimli kitabının Kürtçe çevisi.

Molla Camî'nin *Lüccetu'l-Esrâr* isimli kitabının Türkçe çevirisi. Eser; kent Yayınları tarafından Billürdan Damlalar adlı eseri ile birlikte 2008 yılında yayımlanmıştır.

Molla Camî *Divan*'ının Kürtçe'ye tercümesi. Eserin Adı "*Tercuma Dîwana Mewlana Mela Cami bi Zimanê Kurdî*" olarak geçer. Devamında: "Bi destê Muhammed 'Arifê kurê Seydayê Mela Zubeyr –Rahimehullah- nivîsiye, li bajarê Wanê. Sene: h. 1428-2007." ifadesi yer alır. El yazması 325 sayfa tutan Divan'ın başındaki bilgilerden onun Seyda tarafından hicri 1427 Miladi 2007 tarihinde Van'da yazıldığı kaydedilmektedir.

Mevlana Halid eş-Şehrezorî el-Kürdî'nin (1242/1827) *Divan*'ının Kürtçe çevirisi. Diwana Mewlana Xalid: Seyda, Mevlana Halid'in Divanını Kürtçe'ye çevirip şerh etmiştir. Seyda, Diwan'ın baş tarafında önce bu çalışmasını tanıtır ardından Mevlana Halid'in kısacık hayatından söz eder: "Efa Diwânâ Mewlana Xalid e, bi Zimanê Kurdî. Bi destê Muhammed 'Arifê kurê Mela Zubeyr (Rehimehullah) ji gundê Purkaşînê ji Qeza Kopê ji wilayeta Muşê, nivisiye di sala 1451 hicretê – û- 1994 Mîladiyê da di wilayeta Wanê da."

Seyda, Mevlana'yı Kurmancî olarak kısaca şöyle tanıtmaktadır: Mewlana Xalid kî ye: Diyauddîn Xalid kurê Ehmed Ağa ye. Ji eşîra Mikailî ye. Di tarîxa 1190 Hicriyê da li Qeredağa Silêmanî hatiye dinyayê. Di tarîxa 1242 Hicriyê da li Şamê wefat kiriye.[30] Divan'ın Kürtçe el yazması 307 sayfa tutmaktadır. Seyda, *Divanı* beyit beyit açıklamaktadır. Önce bir beyti veren Seyda ardından beyitte geçen kelimeleri tek tek Kurmanci olarak açıklamaktadır. Burada bir örnek olarak Diwan'ın Şah Abdullahê Dihlevî hakkındaki Farsça kasidenin ilk beytini vermekle yetinelim:

دهید از من خبرْ آن شاه خوبانرا به پنهاني که عالم زنده شد بار دیگر از ابر نیسانی

Seyda beyti verdikten sonra beyitteki kelimelerin Kurmanci karşılıklarını tek tek verir: (dehîd): bidin, (ez men): ji min. ji terefê min. (xeber): xeber. (ân şahê xuban ra): ji wî şahê bedewan ra. (bi penhanî): bi dizî, bi xef. (ki 'alem): ku 'alem. (zendê şod): sax bû. (barê diger): carêki dinî (ez ebrê nîsan): ji 'ewrê meha nîsanê.[31]

Bahaeddin el-Amilî'nin Hz. Mehdî Hakkındaki Kasidesi. Keşkol'dan Arapça'dan Türkçeye tercüme edilmiştir.

Abdülkadir Udeh'in *el-İslamu Beyne Cehli Ebnaihi ve 'Aczi Ulemaih*. Arapça'dan Türkçe'ye tercüme.

İmam Nevevî'nin *Minhacu't-Talibîn* kitabının ibadetler bölümünün Türkçe çevirisi. Eser, *Temizliğe Giriş Risalesi* olarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

Kitabu'l-Mahlutaat fi E'vamin Muhtelifat. Eser Arapça olup fıkıh, fetvalar, tefsir, ahlak, tasavvuf, ayetler hadisler ve yorumları ve pek çok İslami konuları içeren oldukça hacimli bir eserdir. Seyda, eserin müsved-

29 Abdulcebbar Kavak, "*Zübeyir Karakaya*", VI/390.
30 Muhammed Arif Purkaşenî (Karakaya), *Dîwana Mewlana Xalıd (Quddise Sirruh*), baslımamış, s. 1-2.
31 Arif Purkaşinî (Karakaya), *Dîwana Mewlana Xalıd,* s. 3.

desinin baş taraftaki sayfada bu eserin Hicrî 1414 Miladî 1993 tarihinde yazıldığını kaydetmektedir. Tashih edilmiş el yazmasında ise telif tarihini 1423/2003 olarak kaydetmektedir.

Kitâbu'l-Makâmâti'l-Mazhariyye

Eser; Şâh Abdullah ed-Dihlevî'nin (ö. 1240/1824) Mirzâ Habîbullâh Mazhar Cân-ı Cânân'ın (ö. 1195/1781) menakıbını Farsça anlattığı Farsça tasavvufî bir eserdir. Seyda eseri Farsça'dan Arapça'ya çevirmiştir. El yazması halinde olan bu eser 268 sayfayı bulmaktadır. Eserin mukaddimesinde Seyda, bunu hicrî 1421 miladî 2001 tarihinde Van'da yazdığını kaydetmektedir.

***Menâqibu'd-Dihlevî*:**

Şâh Abdullah ed-Dihlevî'nin (ö. 1240/1824) menakıbını anlatan bu eseri, Şeyh Abdülganî el-Hanefî b. Şeyh Ebû Saîd el-Ömerî (ö. 1296/1879) Farsça olarak yazmıştır. Seyda da bunu Farsça'dan Arapça'ya çevirmiştir. El yazması halindeki bu eser 77 sayfadır. Eserin girişinde Seyda bu eseri hicrî 1425 miladî 2004 tarihinde Van'da yazdığını kaydetmektedir.

Ka'b b. Züheyr'in Banet Suado kasidesinin Arapça'dan Türkçe'ye çevirisi ve şerhi.

***Makaleler ve Faideli Sözler*:** Eserin dili Türkçe'dir.

***Billurdan Damlalar*:** Eserin dili Türkçe'dir.

Seyda Mela Hâlid el-Orekî'nin Risalesi Üzerine Hâşiye ve Tahkîk:

Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinden Hâlid el-Orekî'nin verdiği Arapça bir icazetnamenin şerhidir. Bu eserin en önemli özelliği icazetnamenin oldukça girift kelime ve kavramlarla yazılmış olmasıdır. Şeyh Hâlid'in hicrî 1271, miladî 1855 yılında kaleme aldığı bu icazet, Molla Muhammed Arif tarafından kısaca şerh ve haşiyelerle anlaşılır hale getirilmiştir. Eser on sekiz sayfadır.[32]

Abdurrahim Rahmi Zapsu'nun *İcazetnamesi*

Arapça'dan Türkçe'ye çeviridir. Molla Muhammed Arif'in Hacı Pertev Zapsu Bey'in 1973 yılındaki talebi üzerine Seyyid Tâhâ Arvâsî'nin Abdurrahim Rahmi'ye verdiği ilim icazetini Türkçe'ye tercüme ettiği çalışmasıdır**.** [33] 1973 yılında Seyda, İstanbul'da tedris ile meşgul olduğu döneme denk gelmektedir.

Çend Gotin û Şiretên Kevnarî Kêrhatî (bi zimanê kurdî)

Kürtçe deyim ve atasözlerinin derlendiği bir eserdir. Kürt dili ve edebiyatı açısından son derece önemli olan bu eserde 174 adet deyim ve atasözü bulunmaktadır. El yazması halinde bulunan bu eser Arap alfabesiyle yazılmıştır. Seyda'nın verdiği ilk deyim şöyledir: کسی ژ نیڤی زراری ڤگرە نە پوشمانە / Kesî ji nîvî zerarê vegere, ne poşman e". Zararın yarısından dönen kimse pişman olmaz"[34]

Tercuma Gulistana Sa'dî bi Zimanê Kurdî

Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistan adlı eserinin Kürtçe'ye çevirisidir. El yazması 402 sayfa olan ve oldukça hacimli olan eserin el yazmasının ilk sayfasındaki bilgilerden onun hicrî 1431 miladî 2009 yılında Van'da yazıldığı Seyda tarafından kaydedilmiştir. Eser, Tahsîn İbrâhîm Doskî tarafından Duhok'ta bilgisayara geçirilmiş ve neşredilmiştir.

Başlıksız Bir Kürtçe Kaside. Bu kasidenin Merhum Şeyh Nasır'a yazdığı mersiye olduğunu zannediyoruz.

Tercuma Dîwana Hafizê Şîrazî Bi Zimanê Kurdî

Seyda bu kitabın başlığını "Eva Tercuma Dîwana Hafizê Şîrazî bi Zimanê Kurdî ye" şeklinde verir. Eser, Hafız-i Şirazî'nin *Divan*ının Kürtçe'ye/Kurmanci tercümesidir. Kitap, 360 sayfa el yazmasından ibarettir. Seyda, eserin başında onu, Hicrî 1436/Miladi 2014 yılının sonunda bitirdiğini ifade etmiştir.

32 Abdulcebbar Kavak, "*Muhammed Arif Karakaya*", IV/294.
33 Abdulcebbar Kavak, "*Muhammed Arif Karakaya*", IV/295.
34 Seydayê Mela Arifê Purkaşênî, Birkaç deyim ve Atasözü, el yazması, s. 1.

Fevâidu Müteferrika

Çeşitli faydalı bilgileri içeren bu eser, 70 sayfa olup el yazması halinde bulunmaktadır. Telif tarihi olarak Seyda, hicri 1436/ Miladî 2016 olarak kaydetmektedir.

Miftahu'l-Cenne Kuşeykul

Eser Farsça'dan Türkçe'ye çevrilmiştir.[35] Seyda Mela Muhammed Arif'in gerek eğitim dili olarak Kurmancî'yi kullanması ve gerekse Farsça'nın klasikleri olan eserleri Kürtçe'ye tercüme etmesi Kürt diline ve kültürüne büyük bir hizmettir. Bu çalışmalarında oldukça hassas davranan Seyda, sırf Kürt kelimesinin kullanılmasının bile milliyetçilik olarak algılandığı bir ortamda çalışmaları için Kürtçe kelimesini kullanmaktan kaçındığı görülmektedir. Nitekim talebesi olarak yıllarca Seyda'nın Kürtçe çalışmalarını medrese dili olarak tanıttığını gözlemledim. Uzun yıllardan beri defalarca bize anlattığı şu anekdot bu hususu teyit etmektedir. Seyda'nın anlattığına göre Mevlânâ Hâlid'in (ö. 1242/1827) *Dîvân*'ını Kurmancî'ye çevirdikten sonra İstanbul'da Seyda Mela Sadreddîn'i ziyaret ettiği bir görüşmede kendisine:

> "Mevlânâ Hâlid'in *Dîvân*'ını medrese diline tercüme ettim" dedim.
>
> Seyda, şaşkınlıkla bana bakarak: "Medrese dili de nedir?" dedi.
>
> Ben de kendisine: "Medrese dili; sizin yıllarca medresede kendisiyle ders okuyup ders okuttuğunuz dildir" diye cevap verdim.
>
> Gülerek: "Haaa! Kürtçe'ye çevirdim, demek istiyorsunuz, öyle mi?" dedi.

Binâenaleyh kişinin çalışmalarını yaptığı dili ifade edememesi Müslümanlar açısından büyük bir acı olsa gerektir.

6. İlmî ve Ahlakî Kişiliği

Seyda Mela Arif, telif ettiği eserleri ve yetiştirdiği talebeleri, hilmi, edebî ve ahlakî kişiliğiyle mümtaz bir şahsiyettir. 1961 yılında Tendurek'e Seyda Mela Zâhir'i ziyarete giden Mela Muhammed Arif, burada onun mini bir imtihanıyla karşılaşır. Kendisiyle 13.09.2020 Pazar günü yaptığımız mülakatta Seyda Mela Zâhir'in kendisine üç farklı kitaptan ibare ve sorular yönelttiğini ve neticede Seyda'nın kendisine: "Maşallah! Sen çok zekisin" dediğini tebessümle anlatmıştır. Öte yandan Mela Abdülazîz Gelebî el-Govî'nin (ö. 2003) onun hakkındaki şu değerlendirmesi bu görüşümüzü yansıtmaktadır:

> "Mela Arif, ilmiyle, edep, ahlak, söz tutum ve davranışlarıyla günümüz âlimlerine benzememektedir. O, daha çok bu yönleriyle kadim ulemayı andırmaktadır."

O, sarf, nahiv, beyan, bedî', meânî ilimlerinin yanı sıra fıkıh, tefsir, siyer ilimlerinde kısaca tüm İslâmî ilimlerde yılmadan yıllarca tedrisatta bulunmuş ve eser telif etmekten geri durmamıştır.

Ana dili olan Kürtçe'nin (Kurmancî) yanı sıra Arapça, Farsça ve Türkçe'yi iyi derecede bilen ve bu dillerde telif gücüne sahip olan Seyda'nın, adı geçen dillerde çalışmaları bulunmaktadır. Bu da onun ilmî yetkinliğini ve birikimini ortaya koymaktadır.

Seyda yöresel tarihi, aşiretleri, önemli tekke ve medreseleri, tasavvuf ve tarikatlar tarihi ve kültürünü, gerek İslam dünyasında ve gerekse Kürt toplumunda yakın zamanlarda meydana gelen olayları iyi bilen şahsiyetlerin başında gelmektedir.

Risale-i Nur Külliyatı'na da vâkıf olan Seyda, günlük mütalaalarında bu eseri yanından eksik etmemekte, talebelerinin sarsılmaz bir inanca sahip olmaları için Külliyat'ı okumalarını teşvik etmektedir. Seyda Mela Arif'in, merhum Bediüzzaman Said Nursi (ö. 1960) dışında Şeyh Ali Rıza'nın (ö. 1970) ilmî birikiminden oldukça etkilendiği söylenebilir. Seyda, Şeyh Ali Rıza'yla ilk defa 1960 yılı askerî darbe sonrasında hapsedilip ömür boyu siyasetten men edilen ve daha sonra serbest bırakılan Gıyasettin Emre'yi Muş'taki evinde ziyaret ederken tanışmış ve onun ilmine hayran kalmıştır. Ayrıca o, Şeyh Ali Rıza'nın Gıyasettin Emre'ye gönderdiği Arapça

35 Mehmet Çağlayan, *Şark Uleması*, s. 187-188; Naim Döner, *Zuhûru'l-Halidiyye fî Enhâi Cebakcûr (Bingöl) ve Nevâhîhâ*, İlâhiyât Yayınları, Ankara 2018, s. 223.

el yazısı mektubunu, onun ilmî birikimini fazlasıyla yansıttığını sıklıkla vurgulamaktadır.[36]

İnsanların minneti altına girmemeye son derece dikkat eden Seyda, bu nedenle cami ve medresenin inşası ve talebelerinin iaşesi konusunda oldukça titiz davranmış, bu hususta hassasiyet göstermeye devam etmektedir.

Müslümanlar hakkında hüsn-ü zan beslemeyi bir prensip olarak kabul eden Seyda, gıybet, sû-i zan, nemime gibi erdeme aykırı söz, tutum ve davranışlardan uzak durmakta, bu hususta hem talebelerini tembihlemekte, hem de muhataplarını uyarmaktadır. İslam dünyasındaki gelişmeleri Demirci köyünde tedriste bulunurken o dönem için büyük bir meblağ olan Bitlis'te 100 TL'ye satın aldığı radyo ile yakından takip etmeye başlamıştır. Ayrıca televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla gelişmeleri yakından takip eden Seyda, Müslümanların iç ihtilafından, yaşadıkları medeniyet krizinden ve bundan kaynaklanan mezalimden dolayı fazlasıyla üzüntü duymaktadır. Müslümanlar arasındaki ihtilaflardan oldukça muztarip olan Seyda, farklı mezhep ve meşreplere mensup olanlar arasında fark gözetmemeye çalışmakta ve onlar arasında birleştirici bir rol oynama çabasındadır.

Sonuç

Çok velûd ve çok dilli bir müellif olan Seyda Mela Muhammed Arif el-Purkaşînî el-Muşî el-Vanî 1936 yılında Muş'un (Bulanık) ilçesi Liz Nahiyesi Purkaşîn köyünde dünyaya gelmiştir. Soyu Bedirhanîlere dayanıp Tap aşiretine mensup olan Mela Muhammed Arif, meşhur âlim Seyda Mela Zübeyr'in oğludur. Medrese usulünde Molla Câmî kitabına (el-Fevâidu'd-Diyâiyye) kadar babası ve önemli ölçüde Mela Aliyê Purkaşînî'nin yanında, az da olsa Mela Zâhir Tendurekî'nin yanında okuyan Mela Muhammed Arif, daha sonra 1956 yılında Demirci köyündeki Şeyh Nasır medresesine giderek medrese usulünde eğitimine devam etmiş ve Seyda Mela İbrahimê Eğdadî'nin (Gulçimenî) yanında 1960 yılında eğitimini tamamlamıştır.

Şeyh Nasır'ın isteğiyle Andak'ta tedrise başlayan Seyda, 1967 yılına kadar burada ders vermiş, yine onun isteğiyle 1968 yılında Demirci köyüne gitmiştir. 1972 yılında İstanbul'a gidinceye kadar İslâmî ilimleri okutmakla meşgul olmuştur. 1974 yılına kadar İstanbul'da tedris çalışmasında bulunan Seyda 1974 yılında Muş Miğdî (Yaygın) nahiyesine taşınmış ve burada resmî imam-hatipliğinin yanı sıra 1979 yılına kadar ders vermiştir. Seyda 5 yıl süren verimli hizmetin ardından 1979 yılında Van'ın Yenimahalle semtine taşınarak burada inşa ettiği Arifiyye medresesinde medrese usulünde ders vermiş, sayısız talebenin yetişmesinde büyük emek harcamıştır. Halen bu usulde çalışmalarına devam eden Seyda, pek çok akranından farklı olarak Kürtçe, Arapça, Türkçe ve Farsça telif ve tercüme çalışmalarında bulunmuştur. Binlerce sayfayı bulan bu çalışmaların büyük bir kısmı el yazması halinde bulunmaktadır. Özellikle Fars dili ve edebiyatının başat klasikleri olan kitapları Kurmancî'ye çevirmesi ve bu dilde deyim ve atasözlerini yazması Kürtçe'ye büyük bir hizmet olarak değerlendirilmektedir. Kürtçe çalışmalarını Arap alfabesiyle yapan Seyda'nın gayet açık, okunaklı ve güzel olan hattı bunlar üzerinde yapılacak çalışmaları ve latinize edilmelerini oldukça kolaylaştıracağı değerlendirilmektedir.

36 Mektup için bkz. Naim Döner, *Zuhuru'l-Halidiyye,* s. 223-231.

Kaynakça

Çağlayan, Mehmet, *Şark Ulemâsı*, Çağlayan Yayınları, İstanbul, 1996.

Doğu Anadolu Evliyaları, Türkiye Gazetesi Yayınları, İhlâs Gazetecilik A.Ş., ts.

Döner, Naim, "*Molla Abdülazîz Ğelebê el-Guevî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği*", *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Nisan 2018, Cilt: 10, Sayı: 1 (19), ss. 397-423.

Döner, Naim, *Bingöl Âlimlerinden Mela İhsan el-Hezarşahî'nin Fikir Dünyası ve Kur'an Konularına Yaklaşımı*, Bingöl Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2021.

Döner, Naim, *Zuhûru'l-Hâlidiyye fî Enhâi Cebakcûr (Bingöl) ve Nevâhîhâ*, İlâhiyât Yayınları, Ankara 2018.

Elçanî, Sebahattin, *Ulemâunâ mine'l-Müderrisîn*, s. 224.

Mehmed Halil Çiçek, "Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün Hayatı ve İlmî Kişiliği», *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, Sayı: II, Kasım 2009, s. 124-139.

Gündüz, Mehmet Tahir, "Cüneyd Ohînî", *Şark Ulemâsı*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2023, III/54, ss. 563-570.

Gündüz, Mehmet Tahir, Şeyh Cüneyd Efendi ve Tefsirdeki Metodu, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2023.

İbrahim Burçin Asna, "Melekend/Mollakent Medresesi'nde Eğitim Hayatı Ve Mimari", İBAD, Cilt: 3, Ayı: 1, Yıl: 2018,. SS: 327-348.

Kavak, Abdulcebbar, "Muhammed Arif Karakaya", *Şark Ulemâsı*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2023, IV/287, ss. 289-297.

Kavak, Abdulcebbar, "Zübeyr Karakaya", *Şark Ulemâsı*, İlâhiyât Yayınları, Ankara, 2023, VI/391, ss. 389-392.

Muhammed Arif Pırkaşênî, Birkaç deyim ve Atasözü, el yazması, s. 1.

Muhammed Arif Pirkaşenî (Karakaya), *Dîwana Mewlana Xalıd* (Quddise Sirruh), basılmamış, s. 1-2.

Salmazzem, Mehmet, "Bulanık/Kop'ta Medrese Geleneği ve Tefsir Tedrisatı", *Bulanık/Kop İnsan-Coğrafya-Tarih-Kültür*, ed. İrşad Sami Yuca, Çizgi Kitabevi, Konya-Ankara, 2020.

Salmazzem, Mehmet, "Koğak Medresesi'nin Önemli Bazı Müderris ve Talebeleri", *Tarihi ve Kültürel Dokusuyla Koğak*, ed. Mehmet Salmazzem, Çizgi Kitabevi, Konya-Ankara, 2019.

Salmazzem, Mehmet, "Bulanık/Kop'ta Medrese Geleneği ve Tefsir Tedrisatı", Bulanık/Kop İnsan-Coğrafya-Tarih-Kültür, Ed. İrşat Sami Yuva, Çizgi Kitapevi, İstanbul, 2020.

Ulutaş, Ejder, "Türkiye Taşrasında Siyasetin Şeyh Hâli", *Tarihi ve Kültürel Dokusuyla Koğak*, ed. Mehmet Salmazzem, Çizgi Kitabevi, Ankara-Konya, 2019.

Sözlü Kaynaklar:

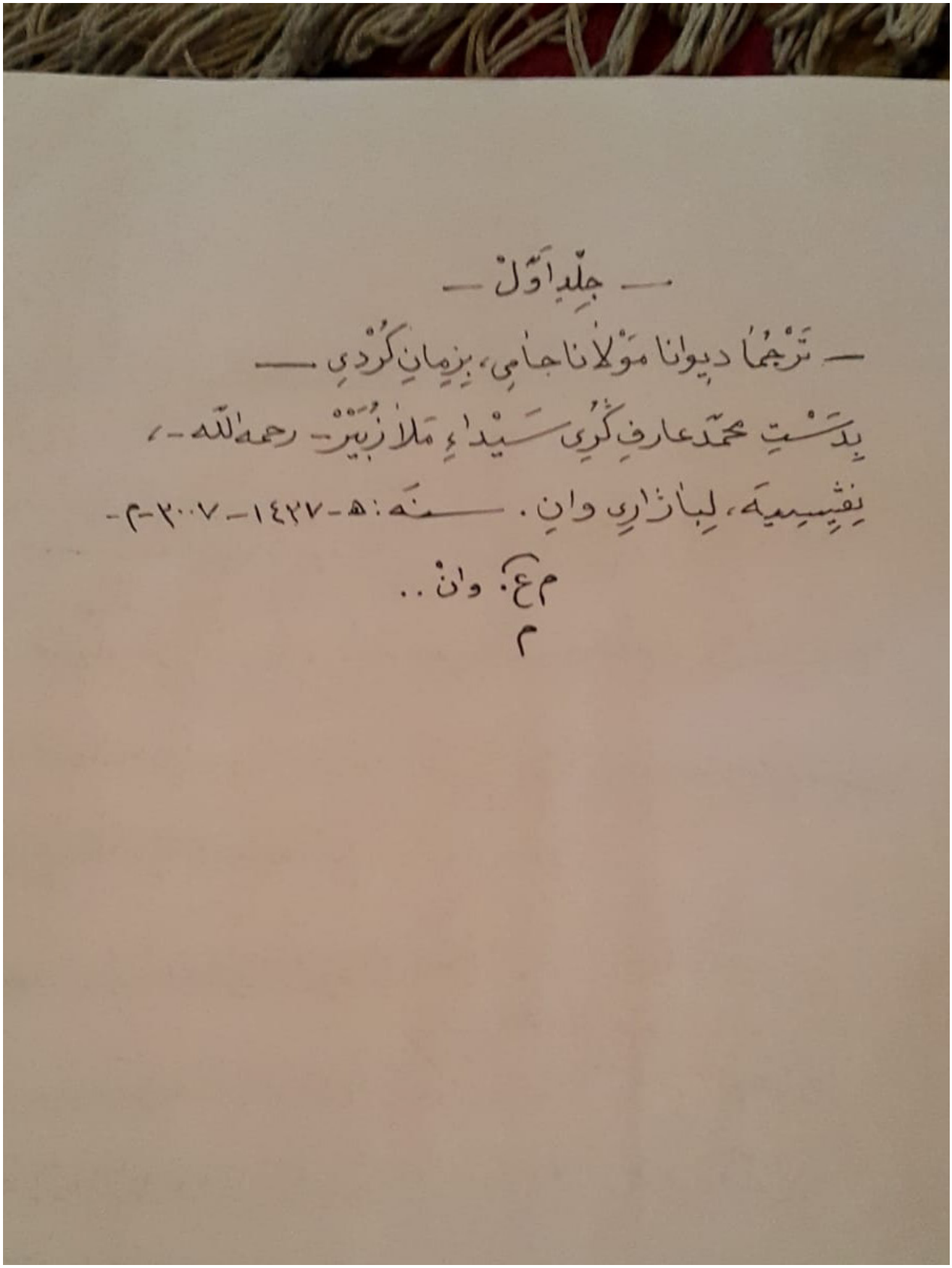
Seyda Mela Muhammed Arifê Purkeşênî (Karakaya), kişisel görüşme: 13. 09. 2020. (Pazar günü).

Mela Bahaddin Duman, kişisel görüşme: 09. 09. 2020.

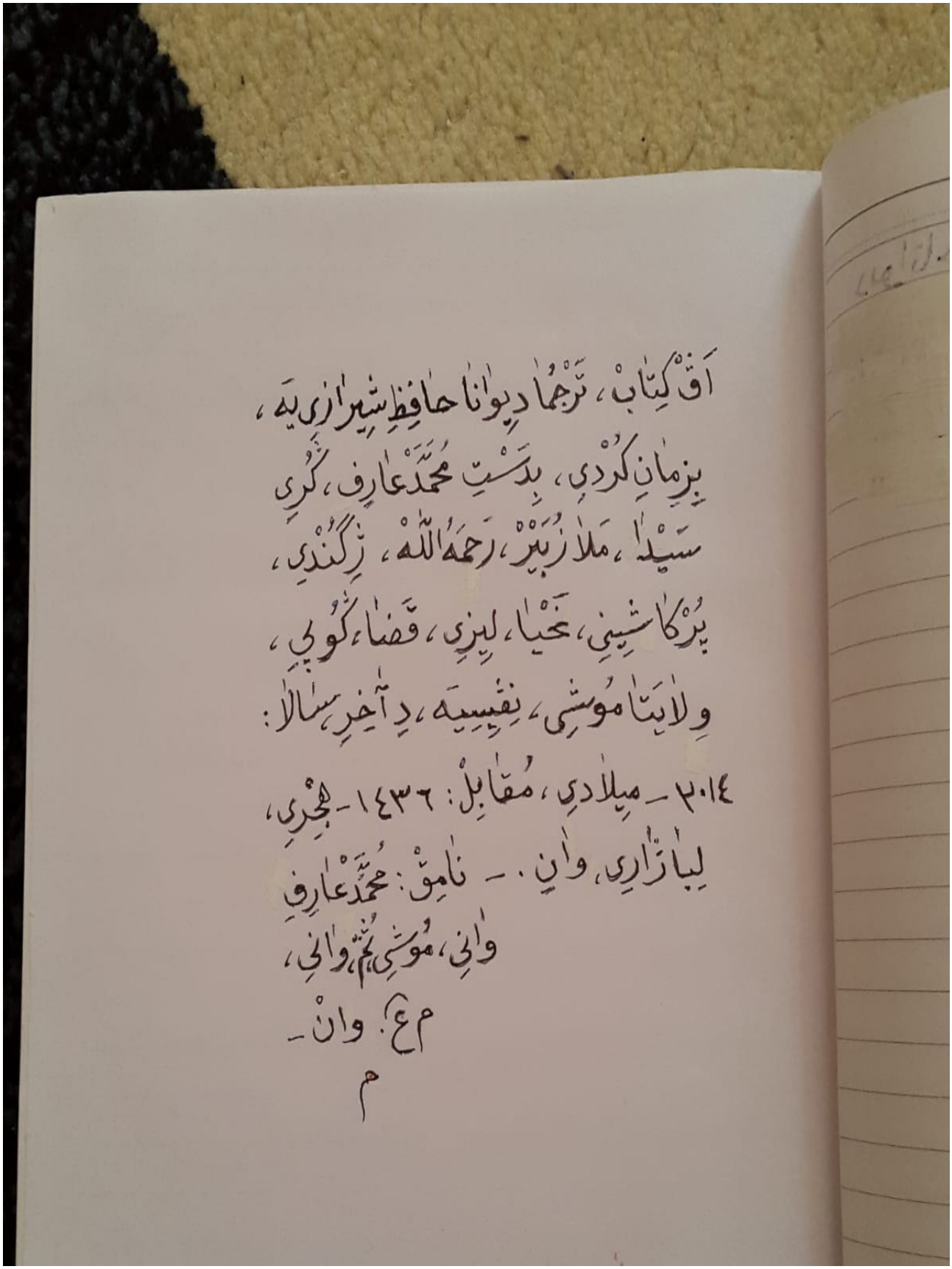
Mela İsmail Fidan, kişisel görüşme: 11. 09. 2020.

Metin Yiğit, Akademisyen, kişisel görüşme: 11. 09. 2020

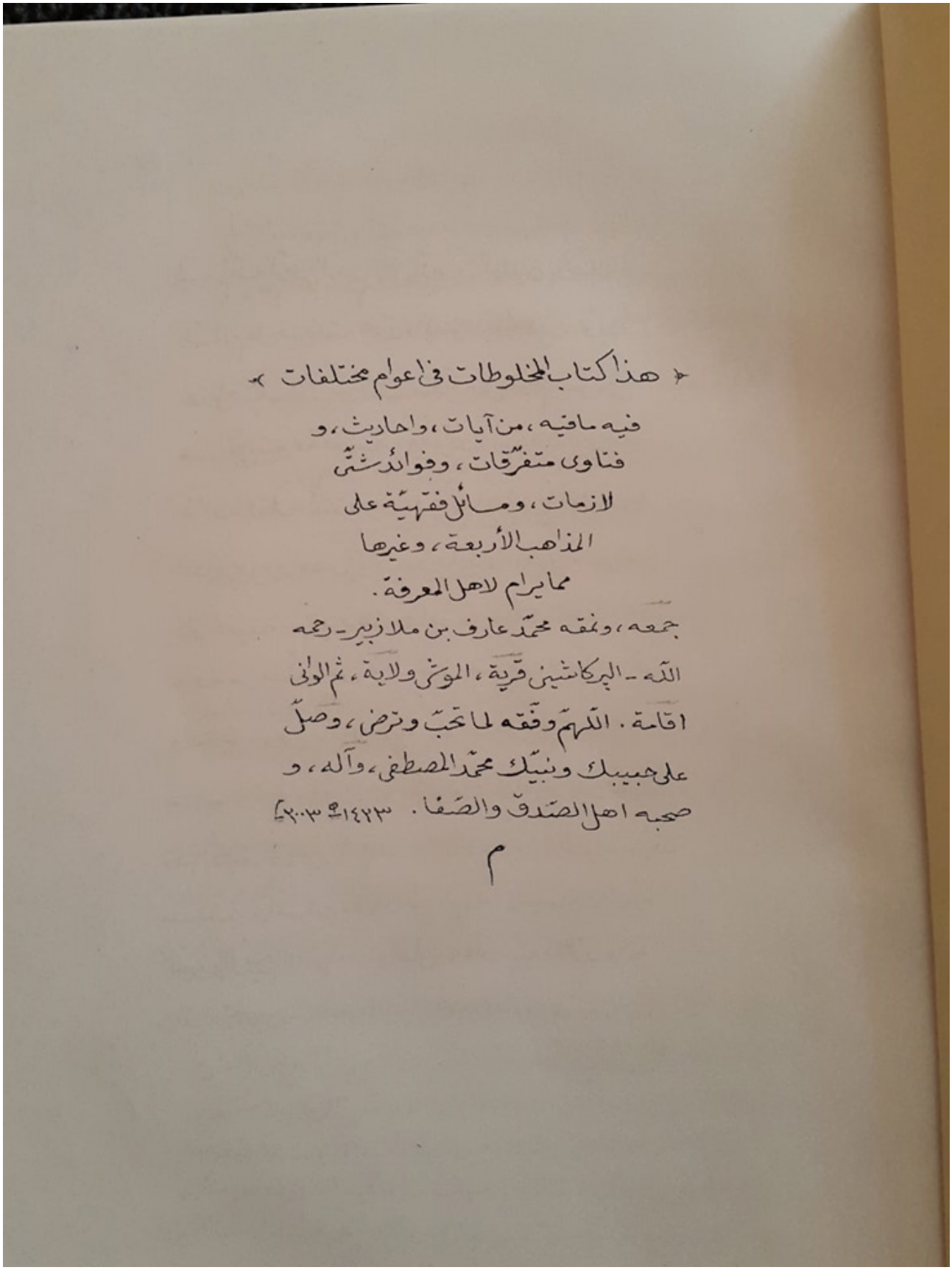
EKLER:

EK:1 Melvlanâ Halid'in Divanının Kürtçe Tercümesinin ilk sayfası

EK 2: Hafız-ı Şirazî Divanının Kürtçe ilk sayfası

* هذا كتاب المخلوطات في أعوام مختلفات *

فيه ما فيه، من آيات، وأحاديث، و
فتاوى متفرّقات، وفوائد شتّى
لازمات، ومسائل فقهيّة على
المذاهب الأربعة، وغيرها
مما يرام لاهل المعرفة.
جمعه، ونمقه محمّد عارف بن ملا زبير - رحمه
الله - البركاشيني قريةً، الموشي ولايةً، ثم الولني
اقامةً. اللهمّ وفّقه لما تحبّ وترضى، وصلّ
على حبيبك ونبيّك محمّد المصطفى، وآله، و
صحبه اهل الصدق والصفا. ١٤٢٣هـ ٢٠٠٣م

م

EK 3: Kitabu'l-Mahlutât (Arapça)

Seyda Mela Muhammed Arif Karakaya, Van Arifiye Medresesi

Seydayı Muhammed Arif Karakaya'nın telifat ve tercüme kitapları listesi

- Luccetul Esrar'ın Şerhi / Molla Cami'den (Türkçe tercüme)
- Luccetul Esrar'ın Şerhi / Molla Cami'den (Medrese dilinde tercüme)
- Molla Cami Divanı (Medrese dilinde tercüme)
- Mevlana Halid Divanı Tercümesi (Medrese dilinde tercüme)
- Kitabul Mexlutat fi E'vamin Muhtelifat (Arapça tel'lif)
- Banet Suadu Kasidesi (Kaside-i Bürde) (Türkçe tercüme ve şerh)
- Makamat-ı Mezheriye Tercümesi (Arapça)
- Menakıb-ı Dehlevî Tercümesi (Arapça)
- Abdul Kadir Udeh'ten "Âlimlerin Acizliği ve Müslümanların Cahilliği Arasındaki İslam" -El İslam beyne cehli ebnaihi ve eczi ulemaihi- (Türkçe tercüme)
- İmam-ı Nevevi'nin "Minhac ut Talibin" eserinden -Taharet ve İbadet- kısmı (Türkçe tercüme)
- Makaleler ve Faideli Sözler (Türkçe te'lif)
- Billurdan Damlalar (Türkçe te'lif)
- Seyda Mela Halid-i Oreki'nin "Risale"sine tahkik ve şerh (Arapça)
- Abdurrahim Rehmî Zabsu'nun "İcazetname" risalesinin tercümesi (Türkçe tercüme)
- Çend Gotin u Şiretên Kevnarî Kêrhatî (bi zimanê kurdî)
- Hazret-i Mehdi Kasidesi Şerhi (Türkçe tercüme)
- Hafız-ı Şirazi Divanı (Şerh ve tercüme medrese diliyle)

Te'lifat

- Şerha Luccetul Esrar Mela Cami (bi zimanê tirkî)
- Şerha Luccetul Esrara Mela Cami (bi zimanê kurdî)
- Tercuma Divana Mela Cami (bi zimanê kurdî)
- Tercuma Divana Mevlana Xalid (bi zimanê kurdî)
- Kitabul Mexlutat fi E'vamin Muhtelifat (bi zimanê erebî)
- Şerha Qesîdeya Banet Suadu (bi zimanê tirkî)
- Tercuma Meqamatê Mezheriye (bi zimanê erebî)
- Tercuma Menaqibê Dehlewî (bi zimanê erebî)
- Tercuma Kitaba Ebdulqadir Udeh (bi zimanê tirkî) -El İslam beyne cehli ebnaihi ve eczi ulemaihi-
- Tercuma Minhac u Talibin ê İmamê Newewî (bi zimanê tirkî) -Kismê Teharet u İbadetê-
- Meqale we faideli sözler (bi zimanê tirkî)
- Billurdan Damlalar (bi zimanê tirkî)
- Haşîye u Tehqîq Risale a Seyda ê Mela Xalidê Orekî (bi zimanê erebî)
- Tercuma İcazetnama Abdurrahim Rehmî Zabsu (bi zimanê tirkî)
- Çend Gotin u Şiretên Kevnarî Kêrhatî (bi zimanê kurdî)
- Şerha Qesîde a Hezretê Mehdî (bi zimanê tirkî)